

Tredje gången gillt?

Den 19 september går svenska folket till val. För sex år sedan var valsituationen klar. Valmännen lade sin röst endera för fortsatt socialdemokratisk regering, för ett förnyat och förlängt mandat för regeringen Palme, eller för en regering Fälldin.

Tre år senare var valsituationen mera oklar. Alternativet till en regering Palme var en aning suddigt i konturerna för att använda ett mildt uttryck. Varken centerpartiet eller folkpartiet hade velat tala i riktig klartext före valet. Såsom sker vart tredje år hade den mittenpolitiken återuppstått på sensommaren.

Det paradoxala gällde emellertid att samtidigt som regeringsalternativen blivit oklarare hade "politikalternativen" blivit klarare. 1976 var det allsköns samling i politiskt avseende som bildade regering. Mittenpartierna stod för en i väsentliga avseende socialdemokratisk politik. Ja, måttstocken på en lyckad politik sedd med mittenögon var rentav hur väl man kunde nå upp till socialdemokratiska mål – full sysselsättning genom AMS, bostadspolitik inriktad på hyresboende, sociala satsningar utan ekonomiska restriktioner.

Moderaterna å sin sida hade redan preciserat sin politik för neddragning av den offentliga sektorn. Politiken var i många stycken bra men sammanföll sannoligen inte med mittenpolitiken.

1979 hade situationen förändrats. De tre partierna hade dels lärt sig av regeringandet, dels format en gemensam bild av landets ekonomiska situation. Och den bilden födde sakpolitik i de tre partierna som sammanföll långt mer än tre år tidigare.

1982 står vi så inför ett val med större

oklarhet i den formella samarbetsfrågan mellan de tre partierna än på decennier. Samtidigt har partierna närmat sig varandra i sakpolitik ytterligare. Detta gäller inte bara löntagarfondsfrågan, där folkpartiet förvandlats från initiativtagare till en av huvudmotståndarna. Det gäller också den ekonomiska politiken vilket i sig ger effekter för snart sagt alla de olika områdena inom politiken.

Men vad händer då vid en borgerlig majoritet? Skall de lyckliga tre inte få varandra trots att ett spirande tycke antligen börjat uppstå?

Ytligt sett är frågan öppen. Samtidigt talar mycket för att de tre partierna förr eller senare tvingas samman, vilket direkt hänger ihop med situationen i riksdagen vid en borgerlig valseger.

I den situation då det moderata partiet ensamt är större än de båda mittenpartierna tillsammans förändras drastiskt en viktig förutsättning för mittenpartiernas minoritetsregerande. Den situationen leder nämligen till att mittens regeringförslag slås ut före slutvoteringen i riksdagen. Idag är det moderaterna som har att välja mellan att stödja regeringen eller socialdemokraterna i den sista och avgörande voteringen. Efter en eventuell borgerlig valseger blir det i stället mittenpartierna som har att välja om man vill stödja moderaterna eller socialdemokraterna i slutvoteringen. Det är inte troligt att mitten i längden uthärdar situationen att inte ens få fram sina regeringsförslag till slutvotering i riksdagen.

Om en borgerlig majoritet uppstår utan att det moderata partiet samtidigt har egen majoritet inom det borgerliga lägret måste ett sannskyldigt jordskred ha inträffat i den borgerliga väljarkåren.

Om en borgerlig valseger i sig är nått och jämnt sannolik är ett sådant jordskred direkt osannolikt.

Trots vad som nu sagts är det inte givet att mittenregeringen kastar in handduken direkt. Ett sannolikt utfall av en borgerlig valseger är istället att det blir "tvärtom" mot tidigare valperioder. Denna gången kan det mycket väl börja med en sprucken regering – en tvåpartiregering som sitter kvar men som följs av en trepartiregering som bildas efter det att tvåpartiregeringen inte längre står ut med den nyss beskrivna voteringsituationen – en regering som sedan håller ihop fram till valet. Och måhända vore en sådan "tvärtom-utveckling" lycklig. Det är kanske vad som krävs för att slutligt kasta de förbrukade fälldinregeringarna över bord. Om väl låsningen till det förgångna kunde brytas skulle måhända de tre partierna förmå ta all erfarenhet som man gemensamt gjort till sig. Man skulle kunna forma en handlingskraftig regering – en regering som inte främst bestämts av hänsynen till de egna partiernas inskränkta intressen utan som framför allt byggts upp för att kunna ge Sverige en kompetent och trovärdig politisk ledning.

Det är möjligt att en regeringsbildning som något lämnade de grälsjuka parti-hänsynen skulle få initialproblem i riksdagen. Men en borgerlig riksdagsmajoritet måste rimligen vara beredd att stödja en regering med landets bästa för ögonen i stället för att kräva hänsyn till de egna partiernas bästa. Annars må den borgerliga regeringen och även den borgerliga majoriteten falla.

Nu är det lätt att säga tulipanosor. Men hur ser den handlingskraftiga rege-

ringen ut? Ja, i linje med vad som sagts, måste det förmodligen mera trauma än en ny borgerlig valseger till för att bilda den. Mitten, som är så förtjust i parenteser, kommer nog att förlänga den parentes som man nu själva utgör. Därmed finns det en del tid att med eftertänksamhet diskutera fram den nya borgerliga regeringen.

Det är osannolikt att en sådan regering leds av Thorbjörn Fälldin. Det är istället sannolikt att såväl Fälldin som en hel del av de senaste sex årens statsråd måste lämna kanslihuset. Behovet av förnyelse gäller alla de tre partierna.

Det är också sannolikt att en stark regering förutsätter några stycken borgerliga "icke-politiker" som statsråd. Rätta sådana personer skulle kunna utgöra ett slags internrevisorer med udden riktad mot alltför stort partinit på allmänintressets bekostnad. På detta sätt fungerade Sven Romanus till en del i den första Fälldinregeringen.

En stark regering förutsätter också en fundamental förändring av arbetet i kanslihuset. Den handfallenhet, som präglade Fälldins regeringar när det gäller att bestämma i det egna huset, befinner sig någonstans på gränsen mellan politikens löje och dess omoral. Regeringen måste ta till sig ledningen av regeringsarbetet. Regeringen får inte vara ett utskott för expediering av departementens ärenden.

Slutligen återstår frågan om statsminister. Vem skall då vara trädgårdsmästare för detta land av tulipanosor. Ja, om de tre partierna väl skulle kunna frigöra sig från det förgångna, skulle det nog så småningom komma att framstå vem som på sikt bör leda arbetet. Det är

på sätt och vis viktigare att inte utse en regeringsbildare än att göra det. Ty varje namn, som lättvindigt lanseras, är mera en direkt funktion av valmatematik än av ansvarstagande för landet.

Måhända är det att ställa till björnskinnsförsäljning bra tidigt, när man nu diskuterar nya borgerliga regeringsbildningar. För det sannolika är väl trots allt att Olof Palme kallas att slutligen pröva

sin förmåga att samla och leda landet. Men en sådan parentes lär inte bli mycket mer långlivad än Fälldins parenteser. Så inom några år står de tre borgerliga partierna där igen. Med en majoritet som man inte riktigt vet vad man skall göra med. Men den politiska moralen bjuder att man bereder sig för att inte än en gång bli händelsernas fånge.